

ORADEA-MARE (NAGYVÁRAD)
16 Octombře st. v.
28 Octombře st. n.

Ese in fie-care dumineca.
Redacțiunea in
Közép-utca nr. 395.

Nr. 42.

ANUL XIX.
1883.

Prețul pe un an 10 fl.
Pe $\frac{1}{2}$ de an 5 fl.; pe $\frac{1}{4}$,
de an 2 fl. 70 cr.
Pentru România 25 lei.

Stefan Rareș.

— Dramă istorică* in 4 acte și 10 tablouri. —

Persónele :

Stefan Rareș, Domnul Moldovei.
Elena Dámna, muma lui Stefan.
Rosandra, sora lui Stefan.
Hatmanul Trifan.
Joldea Spátarul.
Iancu Moțoc.
Stolnicul Istrate.
Logofetul Miron.
Caterina, sora lui Moțoc.
Cosma, omul lui Stefan.
Costin Trotușan, iubitul și logodnicul Caterinei.
Sanda.
Ion, dușman lui Stefan.
Vrancea, unchiul lui Ion.
Albu }
Mitrea } ómeni din popor.
Dabija }
Pântea }
Udrea }
Un prístav.

SUCÉVA 1553.

Actul I.

TABLOUL I.

SCENA I.

(O cameră in palatul Domnesc.)

ELENA și ROSANDRA.

ELENA : Cum se nu fii tristă, fiica mea, când ved, că fiii lui Petru Rareș sunt departe de a séméná párintelui lor? Iliáš pársi tronul cu rușine, cum n'a făcut nici un Domn al Moldovii. Și acum Stefan, in loc de a repará urmele fratelui seu, din potrivă indignă prin purtarea sa tótá Moldova și máná pe boeri cátrá răs-vrátire.

ROSANDRA : Așá este, scumpá mamá ; are o purtare nefericitá și uriciósá, dar cu inaintarea in vèrstá va puté sè-și vie in simțiri și sè lucreze astfel, ca numele lui sè nu aducá rușine strábunilor sei.

ELENA : Bine ar fi; dar cu nu mai am nádejde.

* Publicatá dupá originalul aflat in posesiunea dlui Iuliu Roșca, care a insemnat divisiunea și indicațiile lásate de autor in fuga compozițiunii.
Red.

Sè las, cá a uitat datorile ce are cátrá soția sa Maria, care este cea mai buná și mai blándá femeie. El a pársit-o și nu se gândesce decát la niște plăceri ce adese le amestecá cu cruđimi. Aceste n'ar fi nimic, când ș-ar implini datorile cátrá Moldova, — lucru la care se gândesce puțin. Se vede, cá Dumneđeu s'a mániat asupra némului lui Alesandru cel bun și va urmá ca fiul meu Stefan sè fie cel din urmá... Dumneđeule, fá ca sè fie o minciună acésta temere a mea!

ROSANDRA : Eu încă am cređut, cá el va luá drumul cel bun.

ELENA : Nu veđi, cá ênsa-ți tu suferi din cauza lui?! Eu sânt bêtráná și máne póte sè mor. Este un an și mai bine, decând me gândesce la cásătoria ta și de câte ori i-am propus a-ți gási un soț vrednic de fiica lui Petru Rareș, mi-a respuns cu asprime ca sè-i dau pace. Acum nu remáne, decát sè stáruim noi pentru acésta. Rspunde mi, Rosandrá, din toți junii boeri ai Moldovii inima ta nu a ales vr'unul cu care sè se póta uni? Sciu cá sânt mulți, cari aspirá la acésta, dar hotárea depinde de tine.

ROSANDRA : Iubitá mamá, nu sciu ce pot raspunde la acésta. Inima mea este cu totul liberá și nu suspiná dupá nici unul și voi puté alege pe cel care mi se va infáțișá, numai sè fie demn și bun moldovean. Voi face dupá cum me vei pováțui și dupá cum va fi voia dumi-tale.

ELENA : Scii cá Stolnicul Petrea din Lápușna voia sè te cèrá in cásătorie ; dar astáđi este pribég prin Polonia și uneltesce cáderea fratelui teu.

ROSANDRA : Cu el mi-ar fi convenit cásătoria, inșe acum este vrájmaș familiei nóstre.

ELENA : Ce đici despre Spátarul Joldea? Ai avut privilegiu a vorbi mai adese cu el. Mai đilele trecute mi-a dat sè ințeleg dorința ce are a-i fi soție.

ROSANDRA : Nu i-am dat sè ințelegá nici da, nici nu. Dta ce cređi și cum me inveți?

ELENA : Ca om cum se cade... (Intrá Stefan, urmat de Cosma.)

SCENA II.

Cei de sus, STEFAN și COSMA.)

ELENA cátrá Rosandra : Retrage-te!... I voi vorbi din nou. (Rosandra ese.)

STEFAN cátrá Cosma : Du-te puțin! Când va eși mama, vino!

ELENA : Sosiși tocmai la vreme; vorbiam cu soru-ta asupra măriișului ei și cred cá nu te superi, decá aș indrèzni sè-ți mai deschid încă gura despre acésta.

STEFAN: Ferescă Dumnezeu! Bine faci. Să ne scăpăm și de această greutate.

ELENA: N'ar trebui să ți se pară o greutate... Adică greutate ar fi într'atâta, că suntem datori a săvârși un lucru cum se cade; ér nu o greutate ce o ducem siliți în spinare.

STEFAN: Acesta vream să ȕic și eu, adică ce ȕici dta.

ELENA: Măria ta ca mai mare cată să-i ȕii locul de tată și să stăruiesci pentru a ei norocire

STEFAN: De ce nu? Alégă-și pe cine voesce și nu me voi împotrivi de loc.

ELENA: Me gândiam să te întreb despre Spătarul Joldea.

STEFAN: Bun! fórte bun, bun de tot! El o vré, decât il vré și ea, chiar eu i cunun. Voesc această cu atât mai mult, că el imi este un supus devotat și ocupă o slujbă la curtea mea.

ELENA: De și cu óre-care sfielă, dar el énsuși stăruiesce pentru această.

SSEFAN: Atunci s'a sfêrșit. Vorbă multă, sărăcia omului... A! dar Rosandra il voesce pe el? Adică d'astă nu e atâtă trebuință.

ELENA: Ba e fórte mare trebuință... Te pot asigură, că ea nu se împotrivesce.

STEFAN: Atunci am puté... decât nu m'ar împedă óre-cari treburi ale țerii, am puté să-i logodim chiar ađi... Mai e vreme: mâne séu poi-mâne.

ELENA: Bine, bine, fiul meu. Me bucur, că te vêđ mai bine dispus astăđi și decât mi-ai da voie să-ți mai aduc aminte de vorbele ce părintele teu a dat copiilor sei în cele din urmă momente...

STEFAN: Le sciu, le sciu. Vorbele părintelui meu sânt sfinte pentru mine. Dar ce să faci? Vin împregiurări cari le modifică și afară d'aceste atunci érá el Domn Moldovii și ađi sânt eu. Veđi pré bine, că eu nu sânt ca frate-meu Iliăș, și Dumnezeu să me păzescă de a me turci ca densus!

ELENA: Și cu tóte aceste, scumpul meu Stefane... Stefane, fiul meu, póte că sânt altele cari să întrécă pe ale fratelui teu. Moldova se deprinsese să aibă Domni mari, mari de suflet, viteji, iubitori de țeră, aspri — dar drepti cu boerii, apêrători ai poporului... Dar ian gândesce-te, decât te poți numêrá printre acei Domni? Soțfa ta, un ánger de femeie, ai surghinuit-o și în loc de a fi cea mai fericită ca Dómnă, ea e mai nenorocită ca cea din urmă robă. Poporul asuprit ca nici odată, boerii necinstiți și goniți... Am auđit sunându-se, că multe din femeile și fiicele lor...

STEFAN: Destul, mamă! Sânt destul de matur, ca să nu mai am trebuință de epitropia dtale.

ELENA: O, nu destul, fiul meu! că póte nenorocirea ce ȕi-s'ar întâmplă, m'ar costă mai mult decât pe tine... Nu mai departe!... Ađi dimineță doi boeri bêtărâni și mari ai țerii imi spunea, că singur iți măresci primejdia din ȕi în ȕi, că țera e nemulțămítă, că...

STEFAN: Cine erau acei boeri?

ELENA: Nu-i vei află... Ei iți sânt póte mai prieteni decât cei ce te incongióră, ei iți vor binele.

STEFAN: De aceea voi să-i sciu ca să le mulțamesc.

ELENA: Este sciut cum mulțamesc și plătesc voi-vođii acelor ce le spun adevêrul.

STEFAN: Íi voi află eu și voi câtă să me conving decât imi sânt prieteni séu vrăjmași? Și într'un fel séu altul, ei íși vor luá resplata ca mulți alții.

ELENA: Mai bine cată să te faci bun, ca să ai mai muiți prieteni decât dușmani și să poți domni până în cele din urmă ȕile, ca părintele teu.

STEFAN: Vom vedé, vom vedé. Lasă aceste! Mai

bine, ingrisesce ca să mărităm pe soru-mea. Astăđi am treburi, Moldova me reclamă. Vom mai vorbi.

ELENA: Vom mai vorbi. Te las, fiul meu. Dumnezeu să te aibă în sânta sa pază! (*Ese.*)

SCENA III.

STEFAN singur.

Ciudat lucru și cu aceste femei... Par' că unde una imi este mumă și alta soră, să am numai grigea lor și să las domnia la o parte!... Dar cine să fi fost acei boeri cari imi vor binele? Nu s'ar puté să-i descoperim? (*Intră Cosma.*)

SCENA IV.

STEFAN și COSMA.

STEFAN: Ími spusese, că ea se numesce Caterina și este soră lui Iancu Moțoc, mi se pare. Ai descoperit bine această?

COSMA: Da, Măria Ta! După cum mi-ați poruncit, am cătat, am scormonit în drépta în stânga, și am aflat.

STEFAN: Este chiar aceea, pe care am întâlnit-o, pe care ȕ-am arêtat-o?... Să nu te fi 'nșelat... naltă, tineră, frumósă ca o garofă... aceea care érá cu bêtărâna lângă dênsa... E vorba ca să nu umblăm inzedar... să cătăm pe una și să dăm peste alta.

COSMA: N'avé grige! Copoiul Măriei Tale merge la sigur. Me cunosci ce prețuesc în asemeni treburi. Mi-a fost de ajuns un cuvênt să-mi ȕici și eu am pri-ceput tot.

STEFAN: Unde locuesce?

COSMA: Nu departe de aici. Din ulița cea mare se face alta uliță la drépta prin fața sântului Eliseiu și dela biserică la vr'o trei-ȕeci pași la stânga niște case vechi în fundul curții.

STEFAN: Pe cine mai are pe lângă dênsa?

COSMA: Șede cu fratele seu și mai are pe o bêtărână și vr'o doue slugi. Fratele seu nu pré șede pe acasă și séra se întórce târđiu.

STEFAN: Bine. Această deslucire va slugi la ceva. Ai făcut cunoscință cu bêtărâna? Cât pentru slugi, nu e vorbă, trebuie să te fi 'mprietenit.

COSMA: Cu bêtărâna încă nu; dar slugile e altceva. La un adica am puté pêtrunde.

STEFAN: Eu stau la gânduri, cum să încep această lucrare? S'o iau cu binișorul, cu vorbe blânde, ca un om care iubesc séu să întrebunțez puterea? Nu sciu prin care aș izbuti mai lesne?

COSMA: Décă v'ați injosí a ascultă și sfatul unei slugi credinciose, eu aș socotí, că e mai bine dintêiu cu binișorul, și neizbutind, atunci sânteți Domn și puteți...

STEFAN: Socotéla ta e cam nimerită. Femeile sânt cam ciudate când le iei cu reu. Décă se póte pe tăcute și cu vorbe bune, de ce să nu cerăm!? Lucrul va fi mai iscusit... Ș-apoi mi se pare, că mi-a cam éșit nume reu și e bine să ne mai păzim de gura lumii. Nu este așa? Ce-ai mai tras cu urechia printre ómeni? Me laudă ori me clefetesce?

COSMA: Măria Ta, ce să-ți spun? Sórele e sóre, și tot nu póte mulțumí pe toți. Dar cea mai mare parte te vorbesce bine. Póte ca această să vie și din frică, dar ce ne pasă?!

STEFAN: Va să ȕică este și o parte, căreia nu-i pré plac?

COSMA: Adică ce să ȕic? Această mi-o intipuesc despre aceia cari tac.

STEFAN: A! asta nu e nimic. Pot crede cum le

convine. Destul e să tacă. Și ori cum, eu știu a respândi tăcerea seú prin binefaceri seú prin seúre.

COSMA: Doue monede prețioase pentru stăpânitori.

STEFAN: Așă dar ia tóte măsurile pentru diseră, ia séma bine la porți, ochesce cât poți ușile și fereștile, cumpără pe slugi cât de scump! Cât pentru Moțoc, cu care sânt prieten și nu voi să me stric pentru atâta lucru, voi rostii ceva ca să nu fie pe acasă. (*Joldea intră.*)

SCENA V.

Cei de sus și JOLDEA.

STEFAN: M'ai înțeles? Du-te!

COSMA: Tóte vor merge pe tipic. (*Ese.*)

STEFAN către Joldea: Bine ai venit, spătare!

JOLDEA: Să trăiesci, Măria Ta!

STEFAN: Eram să te chiem; bine că viniși singur. Tocmai ađi vorbiam cu mumă-mea despre dta.

JOLDEA: Sânt la porunca Măriei Tale.

STEFAN: Știi una, spătare? M'am tot gândit, cum aș pute găsi un cumnat, și pentru că e vorba de a mărită pe soru-mea, să cat un om de ispravă.

JOLDEA: Și pentru acésta Măria Ta binevoiesci a cere și umilitul meu sfat?

STEFAN: Așă. Ce ăci?

JOLDEA: Măria Ta, dar știu eu ce să ăci? Sânt atâta juni boeri...

STEFAN: Intre cari

JOLDEA: Stroe Sorocean...

STEFAN: E un bețiv.

JOLDEA: Miron Arbure...

STEFAN: A cheltuit tot și a rămas sărac.

JOLDEA: Luca Movila...

STEFAN: Un desfrănat.

JOLDEA: Cristea părcălabul...

STEFAN: Un dobitoac care mănă paie.

JOLDEA: Postelnicul Costin...

STEFAN: Acela nu pré e creștin. Hulesce legea strămșescă.

JOLDEA: Atunci...

STEFAN: Atunci să spun și eu unul!

JOLDEA: Și cine-ar pute fi acela, pré innălțate?

STEFAN: Joldea spătarul.

JOLDEA: Dómne! me ridicăți acolo, unde nu me așteptam. Și nu am indetule cuvinte a Ve mulțumi pentru un atât de prețios dar, cu care voesci a hărăzi pe sluga Măriei Tale.

STEFAN: Acésta e dorința mea, dar nu știu decă primesci. Am vădut totdeuna in dta un om, care imi voesc binele și trebuie să-l respăltesc.

JOLDEA: Mi-am făcut totdeuna datoría și am fost supus Domului țării... Me întrebi, decă primesc? Dar este încă mult timp de când hrănesc in sufletul meu dragostea cărá domnița Rosandra și când văd că voiesci a mi-o da in căsătorie, indeplinesci una din cele mai scumpe lorințe ale mele.

STEFAN: Așă, vítézule Joldea, vom pune dar la cale logodna.

JOLDEA: Voi câtă a ve plăti acésta binefacere prin insuite slujbe.

STEFAN: În'atunci ț-aș cere una fórte mică.

JOLDEA: Me voi bate și cu chanul tătăresc.

STEFAN: Nu am acum nevoie de acésta. Să le dăm pace tătariilor, pe câtă vreme ne dau și ei noue pace... Ceva mai puțin... Acum că-mi ești ca și cumnat, putem vorbi in familie. Étă ce vreme să ăci! Voesc a trimite pe Iancu Moțoc in Polonia, a mijloci estradițiunea stolnicului Petra, și diseră voi trimite pe Moțoc la dta, ca să ticluți împreună cu logofetul Miron Ciolpan

o epistolă către regele. Și... ceea ce te rog, este să-ți cât de târziu se va pute... Cuvântul... he!... cuvântul... îl înțelegi dta seú decă nu-l înțelegi, il vei afla mai la urmă.

JOLDEA: Acésta te privește pe Măria Ta. Eu voi face ce o să-mi poruncesci și nu voi să me preocup de ceea ce este mai departe. Măria Ta ești Domn și ai trebile Măriei Tale.

STEFAN: Fórte înțelepțesce, spătare! Văd că m'ai înțeles. (*Trifan, Moțoc și Miron intră.*)

SCENA VI.

Cei de sus, TRIFAN, MOȚOC și MIRON.

STEFAN: Bine ați venit, boeri! Ați nimerit la timp. Aveam să ve mai vorbesc câte ceva.

MIRON: Sântem supușii Măriei Tale.

TRIFAN: Sântem datori să ascultăm pe Domnul țării.

MOȚOC: Trebuie să iubim Moldova și pe Domnul ei.

STEFAN: Imi place limba Dv., mari sftetnici. Dta Moțoc ăci, că trebuie să iubiți Moldova și pe Domnul ei. Pré bine ai cuvântat! Dar pe lângă iubire, trebuie să le și susțineți, să le ajutați. Timpurile nu sânt atât de grele, cu tóte aceste trebuie să ne ingrigim. Din partea Munteniei n'am nici o témă, sântem in bună înțelegere; tătarii sânt linisciți. Nu tot astfel este însă cu duca al Transilvaniei și cu Polonia. Cât despre duca, nu me ingrigesc atâta, dar ceea ce me turbură, este Polonia, care a primit in sinul seu ca óspe pe stolnicul Petrea. Știi că acel boer imi eră vrăjmaș, încă de când se află in țără. Demonii au făcut ca să-mi scape din mână. Acum am scire, că el face pregătiri a nevăli asupra mea, și nevăliind asupra mea va face ca să suferă Moldova. Tot acésta credință socotesc s'o aveți și dv. De aceea m'am gândit, că trebuie să intimpinăm reul. M'am gândit dar că trebuie să trimit un sol in Polonia și chibzuind cine să fie acela, am cređut, că cel mai bun ar fi Moțoc. Cunósce limba și obiceiurile acelei țări. Ce ăci, postelnice?

MOȚOC: Me plec cu bucurie la ordinele Măriei Tale.

(Va urmă.)

N. V. Scurtescu.

Un dor nebun.

ând mi-aduc de tine-aminte
Și de-al nostru scurt amor,
Me cuprinde-un dor selbatic,
Dor nebun, omoritor!

Vreu atunci să sbor la tine,
Să te iau la sinul meu,
Să te duc, să nu te afle
Nimeni, nici chiar Dumneđeu!

Dar n'am aripi, n'am putere
Și blăstem vieța mea,
Pe acel care mi-a dat'o
Și nu vré să mai mi-o ia.

Decă-atunci prin vr'o minune
Lângă mine te-aș zări,
Fericirea mea cea mare
N'aș pute-o suferi.

Ci te-aş stringe-odată 'n braţe
Să murim, şi tu şi eu,
Tu, să scapi de-o sortă tristă,
Eu, să scap de dorul meu!

Carol Scrob.

Despre importanţa studiului botanic.

*Influenţa vegetaţiunilor asupra dezvoltării vieţii animalice
şi asupra dezvoltării civilisaţiunii omenesci.*

III.

Importanţa vegetaţiunilor şi-a studiului botanic se constată şi din studiul dezvoltării istorice a biologiei.

Chimia şi fiziologia generală au ajuns astăzi în poziţia de a constată, cumcă numai plantele au capacitatea de a produce din simple combinaţiuni chimice ale naturii neorganice pr. din apă, acid carbonic şi amoniac, toate acele combinaţiuni albuminoase şi de cărbune, cari pe cât sunt de importante, pentru că formeză adevăratul strat în care se dezvoltă şi se petrec toate fenomenele biologice.

Acosta capacitate lipsesc de săvârşit la toate animalele, prin urmare şi omului. Animalele primesc toate substanţele albuminoase ce le consumă directe ori indirecte numai dela regnul vegetal.*

Animalele ierbivore, fructivore şi omnivore îşi primesc alimentele seu în interregnul seu numai în parte de dreptul dela regnul vegetal, ér animalele curat carnivore îşi primesc alimentele indirecte dela vegetale. Lupul, leul, tigru şi alte carnivore se nutresc ce e drept numai din carne, însă vaca, capra, oia, iepurele, cerbul, căprioara, girafa, cămila şi altele cari servesc prin carnea lor de aliment animalelor carnivore, se nutresc numai din vegetale.

Din acestea puţine se vede, cumcă în istoria dezvoltării fiinţelor organice rolul cel mai însemnat l'au jucat vegetalele, fără de cari animalele nu s'ar fi putut nici dezvoltă şi n'ar fi putut nici esista.

Acest adevăr ni-l dovedesc şi paläontologia, aceea parte a ştiinţei geologice ce ne dă cheia la descifrarea etăţii pământului nostru şi cu ajutorul căreia se poate urmări mai exact succesiunea formaţiunilor geologice din cögia pământului.

Ştiinţa biologică a ajuns astăzi în poziţia de a constată, cumcă cele mai simple fiinţe organice sunt Monerele după cum le numesc Haeckel, adică nişte fiinţe de cea mai mare simplitate morfologică, compuse din o substanţă numită de cătră Haeckel, Plasson şi din o combinaţiune albuminosă ce n'a apucat încă a se transformă în protoplasmă şi nucleu.

Corpul acestor fiinţe însă nici nu a apucat a luă forma de celulă. Va să zică, aceste fiinţe sunt din punct de vedere anatomic mai simple decât o celulă, prin urmare nici nu s'a putut hotărî decât ele aparţin regnului animalic seu regnul vegetal. Dar, deoarece acestea vieţesc la fundul apelor şi sunt combinaţiune carbonico-azotosă în stare ligid-solidă, mulţi biologi sunt de părerea cumcă aceste fiinţe aparţin regnului vegetal. Însă resolvirea definitivă a acestei importante întrebări este rezervată viitorimei. Este destul a constată, cumcă marginea unde încetază regnul animalic şi unde începe cel vegetal până acuma nu s'a putut stători şi cumcă chiar monerele lui Haeckel chiar aşă le putem numera între animale ca şi între plante.

Dar nu numai Monerele sunt de o organizaţiune atât de primitivă, ci şi altele o multime, pe cari unii

naturalisti le-au numerat între plante ér alţii între animale şi vice-versa. Astfel de organisme sunt Discidiile, Sphaerideile (Haeckel) cari toate par a se ţine de Radiolarie. Physarele şi Stemonitele par a se ţine de Myxomicete (Wallroth); ér Hymenomycecele, Gasteromycecele şi Ascomycecele par a se ţine de Fungiele lui Linne. Haeckel voind a împăca ambele regnuri organice, a creat un nou regn organic, carele are să cuprindă toate fiinţele dubie şi de o organizaţiune atât de primitivă sub numirea de „regnul Protistilor“, pe care l'a aşezat între regnul vegetal şi cel animalic, în care ambele aceste regnuri îşi au respirate rădăcinele lor.

Ori de se va acceptă acosta divisiune alui Haeckel ori nu, un lucru este astăzi hotărît în ştiinţă şi anume cumcă aceste fiinţe sunt cele mai primitive organisme şi cumcă aceste au fost acelea ce s'au dezvoltat mai întâi pe pământ din cari mai târziu s'au dezvoltat toate celelalte fiinţe organice.

Ajungând aci, se nasce întrebarea; cari fiinţe organice dintre protiste s'au dezvoltat mai întâi, cele vegetale ori cele animale?

Am arătat mai sus, cumcă în urma rezultatelor fiziologiei şi a chimiei generale, vegetalele au trebuit să premergă animalelor. Dar afară de acest argument vine a ne dovedi însaşi geologia cumcă fiinţele vegetale s'au dezvoltat înaintea celor animalice şi decât s'ar fi putut conserva în sinul pământului Protistele ca fosile, atunci întrebarea s'ar deslegă şi mai uşor. Însă fiinţe de o structură atât de primitivă au fost imposibil să se petrifice. A trebuit deci să trecă un period foarte lung dela ivirea primelor fiinţe organice de o structură foarte simplă ca şi Monerele, până când s'au dezvoltat şi perfecţionat pe basa legilor de descendenţă staveite de celebrul Darwin, încât corpul lor organic a putut să rămână tipărit în straturile pământului şi să fie conservat până astăzi.

Înainte de Eozoon canadense alui Logan a trebuit să vieţuască un şir lung de fiinţe organice despre cari noi nu şim nimica. Dar cumcă cele de întâi ar trebuit să fie vegetale, ne silesc să acceptăm şi din următoarele motive:

Geologia a constatat cumcă cele de întâi fiinţe organice au fost numai aquatice, căci pe timpul primei formaţiuni nu se află pământ uscat. Apoi deoarece este şi astăzi ştiut cumcă animalele aquatice se nuresc din vegetale şi animale pe când plantele aquatice nu se nutresc cu animale: de aci urmăză o conclusiune foarte logică, cumcă fiinţele animalice în lupta lor pentru existenţă au trebuit să aibă de alimente fiinţe vegetale, altcum nu s'ar fi putut înmulţi şi dezvoltă până la perfecţiunea cunoscută. Astfel s'a întemplat şi cu fiinţele de pe uscat.

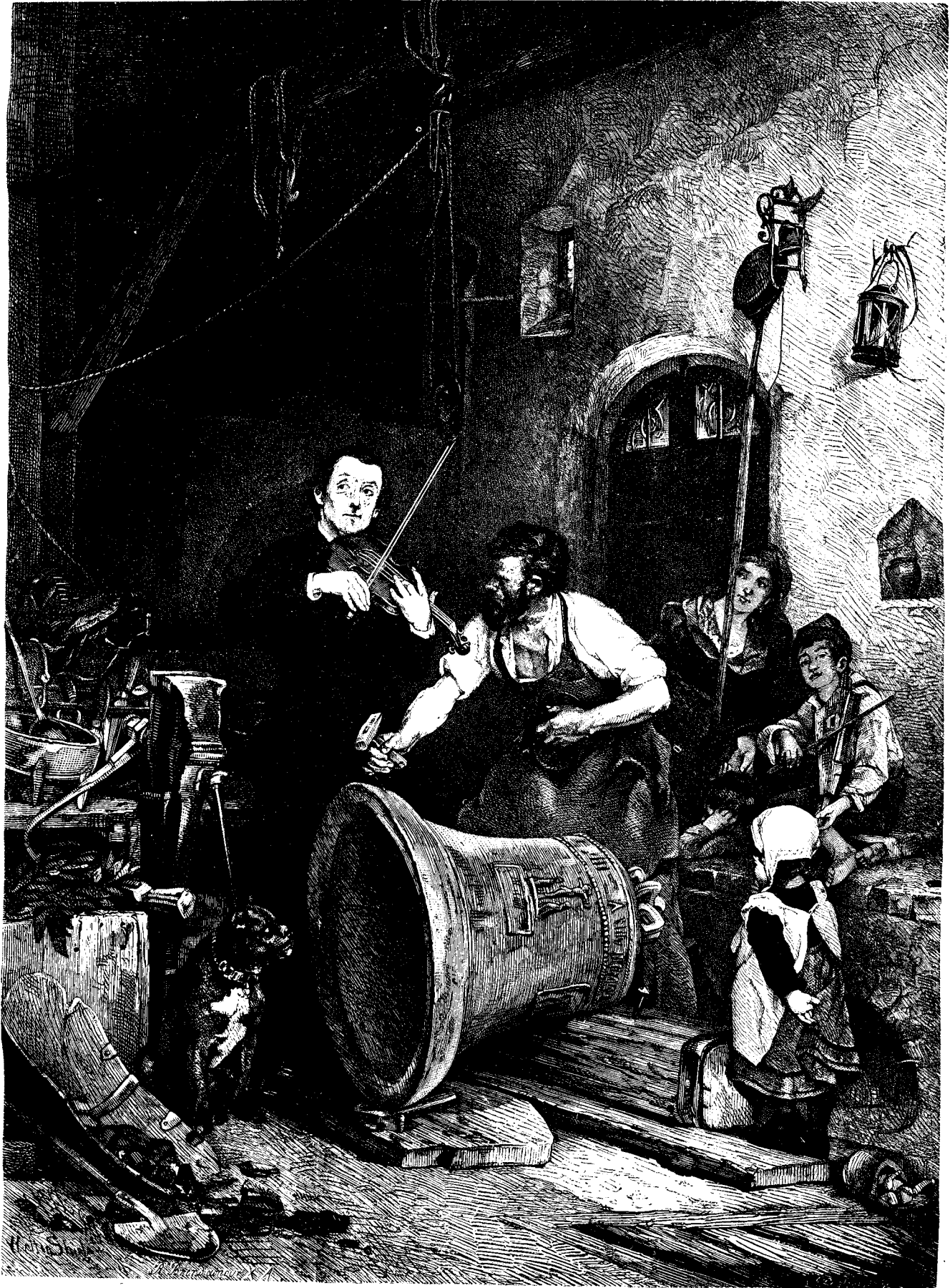
Cele mai gigantice animale ce s'au dezvoltat pe uscat, le întâlnim numai în formaţiuni mai târzie, numai după ce în formaţiunile precedente găsim o Floră prodigiösă, o Floră, de şi de o structură inferioară, însă scosă de sub influenţa apei. Ichthiosaurii, Plesiosaurii, Labirinthodontii, Pterodactylii, apoi Archaeopterix, Amphiterii şi Amblotherii* şi alte vertebrate terestre le aflăm numai după ce în formaţiunea carboniferă a premers o dezvoltare gigantică a Florei. În acosta formaţiune eră învălit pământul dela un pol până la celalalt cu o vegetaţiune uriaşă şi prodigiösă. Aci găsim Ferece şi Calamite până la 12 metri înălţime, Sigilariile până la 25 m. înălţime şi 5 m. grosime apoi Lycopodiaceele de 50 m. înălţime şi 6 m. grosime.**

Şi decât urmărim dezvoltarea fiinţelor organice în succesiunea lor naturală prin toate perioadele şi forma-

* Dr. Karl Zittel aus der Urzeit, München 1872.

** Fr. Engel die Pflanzenriesen unserer Erde. Unsere Zeit. X. Jahrgang II.

* E. Haeckel, Das Protistenreich 1878 p. 13.

Inercarea clopotului.

țiunile geologice, trebuie să constatăm, cumcă toate s'au dezvoltat în paralel, însă vegetalele au premers peste tot locul la animale. Cele mai perfecte ființe vegetale, Phanerogamele dicotiledonari au premers ființelor animale mai perfecte, adică Mamiferelor, dintre cari unele, cele mai perfecte, adică omului, a rezervat natura rolul cel mai mare, rolul de a deveni Domn peste toate. Așa dară existența vegetalelor a format prima condiție de viață pentru animale, prin urmare și pentru om.

Dar nici omului nu i-a fost așa ușor a-ș eluptă acest însemnat rol. Densul încă a avut să lupte mult până la această victorie.

Mai la vale vom vedea cumcă și omul a fost supus la influința vegetației în lupta pentru existență. Influența plantelor l'a pus pe cel dintâi fuscel dela scara civilizației, pe care s'a urcat mereu până astăzi.

IV.

Despre luptele omului ce le-a avut în natură și cu natura, și despre influința plantelor la care a fost supus în această luptă, ne dovedește mai întâi antropologia și în speție istoria dezvoltării genului omenesc în paralel cu cultura și civilizația omenescă.

Intrebarea despre originea omului și despre începutul dezvoltării sale pe calea civilizației este una din cele mai interesante și mai momentose, dar de altă parte pe atât de grea. Filosofia istoriei pozitive a ajuns până a constată, cumcă această întrebare nu ni-o poate deslegă nici istoria pozitivă, nici tradițiunile popoarelor. Ambele acestea sunt cu mult mai prospete și mai lacunose, decât se ne potă mulțami cu lumina lor.

A trebuit să vină altă știință, care să suplînască lacunele istoriei, care are să ne scoboră până chiar în perioadele geologice și aci să ne arete cele de întâi urme despre existența omului și despre luptele lui. Este fără îndoială, cumcă această tineră știință are multe goluri de astupat, dar cu toate acestea densa este în stare a reversă multă lumină și a destăinui multe adevăruri științifice. Nu este locul aci să tractez despre toate rezultatele acestei științe în privința omului preistoric, căci aș abusa de indulgința dvăstre, de aceea me voiu mărgini a ve espune ultimul cuvânt ce-l pronunță această știință în privința originii și dezvoltării omului resp. a omenilor, dar și acesta se raportă numai la omul european.

Omenii cei de întâi au trebuit să suporte la început mari lupte pentru existență. Acestea au trebuit să dureze multe mii și deci de mii de ani, până ce au ajuns la deplina emancipare, la starea în care au putut să începă a-și dezvoltă toate forțele activității sale în direcțiunea culturii și a civilizației, la care au ajuns astăzi.

Infricoșate și mari lupte fizice au trebuit să aibă omul antiluvian cu tot felul de animale selbatice și puternice, cu Ursus spelaeus (Blum), Hyaena spelaea (Goldf.), Felis spelaea (Goldf.), Felis catus (L.), Canis Lupus L., Mustela putorius L. ș. a.

Neputend susține lupta fizică cu acestea, s'a retras în așa numitele spelunce seu grote, cari au fost cele de întâi locuințe omenesci. Acesta viață omenescă este marcată destul prin contemporaneitatea Mamutului (*Elephas primigenius* Blumb), *Rhinoceros tichorhinus* Cuv., *Cervus elaphus* L., *Cervus Megaceros hibernicus*, *Cervus tarandus* L., *Bosprisius* Boj., *Mastodon giganteum*, *Bos urus* L., *Equus caballus* L.

Cunoscându-și omul slăbiciunile sale fizice, fu avizat la cel mai bun, mai devotat și mai puternic aliat al seu la propria-i inteligență, la puterile sale spirituale, cu cari inventă cele de întâi instrumente și arme de a-

părare. Dar acestea au fost la început foarte primitive. Lipsindu-i cunoștința de metale și de folosirea acestora, cele de întâi arme și le-a fabricat din petrii tari, cu deosebire din bucăți de quartz (Silex-crémene), precum și din corne de cervi. Forma trebuincioasă la aceste arme s'a dat tocindu-se cu alte minerale. După ce erau gata, se legau cu ajutoriul părților liberiane dela unii arbori în capetele unor toporice seu maniere așa precum legă chiar și astăzi locuitorii Australiei, seu le găuriau și astfel le folosiau spre diverse scopuri.

Viața acestor popore ce au emigrat din Africa și Asia și au poporat Europa, eră în formațiunea diluvială mai mult de o condiție nomadică.

Lungă a trebuit să fie lupta omului din această perioadă, numită perioada de petră, până ce a ajuns densul la ore-care stare de cultură și de civilizație, ce se cunoște din măestria de a tocii și prelucra armele și instrumentele după ore-cari regule de arte. Viața lui a fost în întreg decursul acestui period mai mult carnivoră și foarte puțin vegetariană și și acesta numai restrînsă la unele rădăcini și fructe.

Abia numai după ce au început omenii a-și părăsi locuințele de speluncă și a-ș construit locuințe palustre (pe lacuri, Pfahlbauten), adică locuințe construite pe stâlpi în lacuri, precum se construiesc și astăzi prin Africa, Australia și America sudică, a început adevărata cale de civilizație.

Prin descoperirea acestor locuințe palustre, ce s'au făcut mai întâi în Elveția, ni se presintă o lume nouă, o eră de adevărată cultură și civilizație. Din rămășițele aflate la fundul lacurilor, s'a constatat cumcă omenii erau înaintați în totă privința, sciau nu numai să fabrice arme, dar aveau chiar și fabrice spre acest scop. Aci aflăm nu numai cele de întâi arme de vână și de lucru, dar aflăm cele de întâi instrumente pentru industrie, care a fost Aurora civilizației. Aci găsim fabricându-se vase de lut și totfelul de lucruri textile. Aceste aîn urmă s'au făcut mai întâi din paie și ierburi, er mai târziu din liberul arborilor, mai ales al teiului, și în urmă din liberul inului și din cordele și intestinalele animalelor. Cultura inului a adus cu sine și cultura de cereale, care a format pârgia adevăratului progres în cultură și civilizație.

Cele mai însemnate cereale, ce s'au cultivat în această perioadă, au fost *Triticum Spelta* L. apoi *Triticum vulgare antiquorum*, *Tr. turgidum*, *Tr. dicoccum* Schrad. *Panicum miliaceum*; *Herdcum hexasticum densum*; *Setaria italica*.

Dintre verdețuri și legume s'au cultivat:

Pastinaca sativa L., *Daucus Carota* L., *Ervum lens* L., *Pisum sativum* L. În societate cu acestea s'au cultivat și unii pomi pr. *Prunus institia* *avenaria* Fab., *Prunus Padus* L., *Prunus Mahaleb* L., *Trapa natans* ș. a.

Cu introducerea agriculturii, dela sine se înțelege, s'au înmulțit animalele domestice pentru diferitele trebuințe. Aci aflăm domesticiți: cănele, vaca, capra, oia, porcul.

Din toate aceste se vede, cumcă omul din perioada construcțiilor palustre a ajuns la un însemnat grad de cultură.

Introducerea agriculturii, munca de pământ l'a făcut să părăsască viața nomadică și starea de sêlbătăcie, l'a făcut să construiescă locuințe stabile și nu singuratețe și în colonie în unele locuri până la 300 de locuințe. Agricultură și munca de pământ l'a făcut să iubescă societatea să recunoască necesitatea de ordine, și de legi regulătoare de societate și în urmă să respecte toate acele aședăminte cari sunt temelie societății omenesci.

Cu dreptul dară se p^ote afirmă cumcă plantele și cultura lor au avut dela început cea mai binefăcătoare influință asupra omului, asupra culturii și civilizațiunii sale; l'au emancipat și l'au pus în poziția de a se înălță în o lume mai ideală și morală, i-au dat o direcțiune, pe care înaintând a ajuns acolo unde se află astăzi.

(Va urmă.)

Dr. A. P. Alexi.

Studii limbistice.

— O sută de etimologii revindicate. —

(Urmare.)

82) *Inverșiunare*. Cuvântul acesta însemnă: iritare, excitare, irasci, furere lat.; irriter, mettre en colère, se facher, s'acharner fr.; aufregen, erzürnen, sich aufregen, sich erzürnen germ.

Dl Cihac: Dict. etym. daco-romane, éléments slaves pag. 509 derivăză cuvântul din elemente magiare, anume dela magiar. „gerjeszteni”: exciter, enflammer fr.; sich erregen, sich entflammen germ. Dar acésta etimologie a dlui Cihac este o absurditate, pentru că presupune protesa lui „in” la începutul cuvântului, apoi trecerea lui „g” în „v”, trecerea lui „j” în „ș” în urmă sincoparea, adecă lăpédarea lui „t” séu „d”, cari tóte forméză mai că tot atâtea neposibilități limbistice.

Dicționariul de Buda din 1815 derivăză cuvântul „inverșiunare” dela „infervescere” lat.; „forsennare” ital. Dar și aceste etimologii sânt de lăpédate de după legile fonologice și morfologice, dar mai vértos judecând de după înțelesul logic.

Etimologia cuvântului zace în „inversio”, „inversione” lat., de unde „inversionare”. Cuvântul „inversione” lat. vine dela „inverto-tere” lat., care însemnă: a întorce, a strămută; érá „invertere-se” însemnă: a se întorce, a se strămută. În limba romană rustică trebuie să fie existat formulă „invertionare”, asemenea cu „inversionare”. Greutatea acestei etimologii se vede a există numai în înțelesul logic al cuvântului, dar și acésta greutate se disolvéză prin dialectele italienești. Anume în Monti: Vocabolario dei dialetti di Como, Milano 1845 pag. 118 aflăm „invers” nu numai pentru „rovescio” ci și pentru „rivoltato” și „adirato” ital., apoi „inversas” însemnă apriat numai: adirarsi, dar nelle furie ital. În Banfi: Vocabolario milanese-ital. Milano 1850 p. 483 aflăm „invers” pentru: di mal umore ital. În Olivieri: Dizionario genovese-ital. Genova 1851 pag. 242 aflăm „inversà” pentru: render di mal umore ital. În Monti: Vocabolario della Gallia cisalpina e celtico, Milano 1856 pag. 53 stă „inversas” pentru: avere a noja, vomitare, mulare pensiero ital. Va să dîcă cuvântul „invers”, care derivăză dela „invertere”, „inversus” lat., în dialectele italienești are chiar semnificațiunea cuvântului românesc, care impregiurare indegetéză nerevocaver la etimologia noastră de mai sus.

În „inverșiunare” tipul „șiu” se desvóltă fórte natural din formulă „tio” prin „cio” în „șio” chiar precum s'a format din „tios”, „tios” tiune roștința de „cios”, „cior”, „ciune”. Cumcă „te” și „ti” trece în „ce” și „ci” se p^ote justifică și din dialectele italienești, precum și din latinitatea evului de mijloc. Érá cumcă „cia”, „cie”, „cio”, „ciu” trec în „șia”, „șie”, „șio”, „șiu” (scia, scie, scio, sciu ital) despre acésta mărturisesc în abundență dialectele italienești. Dēcă forma „șiu” e mai mărginită și mai rară de cât „tio” și „tiu” în „tios”, „tior” și „tiune”, nu va să dîcă nimic contra principiului, de órece aci zace nervul limbei romane rus-

tice. Veđi și cele ce am scris despre acest princip sub „ciușiu” nr. 17 contra părerii lui Miklosich.

Deci se documentéză cumcă și cuvântul „inverșiunare” este de origină din limba romană rustică, și este o dinamică desvoltare din „invertere” prin forma „invertionare” séu „inversionare”.

83) *Viclén*. Cuvântul „viclén” însemnă în graiul bănățenesc în înțeles primariu numai și numai: astutus lat.; rusé, renardin fr.; scaltro, volpino ital.; schlau, listig germ., d. e. om viclén (iclén), care va să dîcă: om astut; ein schlauer mensch germ. Despre acest înțeles eschisiv al cuvântului mărturisesc și dicționariile românesci.

Dl Cihac: Dict. etym. daco-romane, éléments slaves etc. pag. 538 în contra dicționarilor românesci, căror le secundéză și graiul bănățenesc, falsificheză ca la multe alte cuvinte înțelesul cuvântului, spunând cumcă cuvântul „viclén” în înțeles primariu ar însemnă: perfid, resucit (retors fr.), necredincios (deloyal fr.), și acésta o face dlui cu acea evidentă tendință, spre a esoperă o etimologie magiară, spre care scop și derivăză dlui cuvântul dela: „hitlen” și „hitetlen” magiar, care însemnă: perfid, necredincios, fără credință. Și dl Miklosich: Beiträge zur Lautlehre der rumunischen Dialecte Wien 1882 vocalismus III p. 21 urmând lui Cihac, combinéză și el pe românescul „viclén” cu magiarul „hitlen”.

Dl Hunfalvy: Die Rumänen und ihre Ansprüche, Wien 1883 pag. 225 și 226 voiesce prin cuvântul „viclén” și „mântui”, pe cari le crede dlui a fi necondiționat de origină magiară, a documentă, cumcă limba magiară a avut influință și asupra formațiunii limbei bisericesti daco-române, provocând spre acest scop pe tatăl-nostru cel vechiu din 1580 și 1581 (în ce op s'a tipărit?) unde ar sta: „Și nu ne duce pe noi în năpaste, ci ne mântuesce de hitlenul”. Apoi încă provócă dlui și pe tatăl-nostru a logofetului Stroici din 1593 unde încă se dîce: „Și nu ne aduce pe noi în ispite, ci ne mântuesce de fitlénul”.

Dar tóte aceste etimologii sânt numai nesce fantasmagorii: a) pentru că „viclén” este forma originală a cuvântului, érá „hiclén”, „hitlén” și „fitlén” sânt numai nesce adumbrațiuni provinciale în acele locuri unde respund Daco-Români (ca și Macedo-Români) „hi” în loc de „vi” și „fi”, despre ce veđi și Miklosich: Beiträge zur Lautlehre der rumunischen Dialecte, Wien 1882 consonantismus II pag. 36 și 37, drept aceste intru dejudecarea originii cuvântului, trebuie se luăm de basă forma originală „viclén” érá nu din contra; b) pentru că „viclén” în frasa din capétul tatăl-nostrului: „și ne mântuesce de cel viclén”, nu are și nu a avut nici când semnificațiunea de „perfid” séu „fără credință”, ci totdeuna a însemnat: astutus lat.; rusé, renardin fr.; schlau, listig germ., chiar precum însemnă până în ziua de astăzi prototipul sloveno-sêrbesc al tatăl-nostrului: „i nas izbavi od lukavago”, căci traducerea s'a făcut după scripturi slovenesci, și „lukao” nu însemnă nimic altă decăt: astutus lat.; rusé fr., schlau germ. — Biserica creștină își intipuesce sub „viclén” pe necuratul, pe diavolul, care âmblă cu viclenie să amăgescă și să seducă pe credincioși.

Astfel stăverind forma și conceptul cuvântului „viclén”, este evident, cumcă de o etimologie dela „hitlen” magiarese, nu p^ote fi nici vorba, prin urmare caută să ne ingrigim de o altă etimologie.

Noi credem a fi aflat etimologia în „vulpinus” lat., de órece limbele romane dela „vulpe”, având acésta fiéră caracterul astuției (viclenie), au format „vulpin” pentru: astutus lat.; rusé, renardin fr.; schlau, listig germ. Estmod aflăm în limba italiénă „volpino” pentru: astutus (viclén) lat.: în limba francesă „renardin”: as-

tutus lat., format dela „renard“ care înseamnă: vulpe; in limba retoromană (după Carisch: Wörterbuch der rhaeto-romanischen Sprache, Chur 1848 pag. 55) vine înainte „vulpin“ numai cu semnificațiunea de „schlau“, „fuchsartig“ germ. In Du Cange: Glossarium mediae et infimae latinitatis tom. VII pag. 191 stă „goupil“ pentru: „vulpe“. In Burguy: Grammaire de la langue d'oïl, Berlin 1856 tom. III glossaire pag. 189 aflăm „goupil“ și „gorpil“ pentru: vulpe. In Diefenbach: Glossarium latino-germanicum mediae et infimae aetatis, Francofurti a/M. 1856 pag. 632 stă „vulpecula“, „vlticula“ și „vlpella“ drept formațiune dela „vulpe“, apoi „vulpinus“ pentru: fuchsartig germ. In Diez: Etym. Wörterbuch der romanischen Sprachen, Bonn 1853 pag. 177 aflăm „golpe“, „goupil“, „gourpil“ și „verpil“ pentru: vulpe.

Din „vulpin“ prin metatesa lui „lp“ in „pl“ se formeză „vuplin“, apoi prin trecerea lui „pl“ in „cl“ „vuclin“, in urmă prin asimilarea lui „u“ cu „i“ următoriu „viclin“, de unde „viclén“. In forma „vlticula“ mai sus împărtășită, aflăm și pe „t“ pentru provincialismul „vitlén“, érá in „verpel“ se vede strămutarea lui „u“ radical in „e“, care este deja proces de asimilare, după vechiul princip galo-celtic „leatan re leatan, caol re caol“, care va să dică, cumcă vocala lată (grósă, adică: a, o, u) cere vocală lată, érá vocala subțire (e, i) cere vocală subțire.

Estmod vedem a fi revindecat elementului român și cuvântul „viclén“, pe care cu tendințe voesc contrarii a-l făuri de magiar, spre a-și intemeia pe el o ipotesă falsă istorică.

84) *Isbênda, isbendi.* Cuvântul „isbenda“ înseamnă in graiul bănățenesc: a) ultio, vindicta lat.; vengeance fr., rache germ., b) successus, quaestus lat., succes, acquisition fr., erfolg, verdienst germ.; érá verbul „isbendi“ înseamnă: a) ulcisci, vindicare lat., venger fr., rächen germ.; b) succedere, quaerere, adipisci lat.; aver du succes, reussir fr., erfolg haben, erlangen, verdienen germ. Cumcă înțelesul primariu al cuvântului este: ultio, vindicta lat., despre acésta in conglăsuire cu graiul bănățenesc, mărturisesce dicționarul lui Bobb din 1822, dicționarul de Buda din 1825 și dicționarul lui Barcia din 1868. Dicționarul Academiei române de Laurian și Massim, Bucuresci 1871 întorce proporțiunea punând înțelesul secundariu de sub b) in locul celui primariu. Dicționarul lui Polizu din Brașov 1857 cunoște numai înțelesul secundariu al cuvântului.

Dl Cihac: Dict. etym. daco-romane, éléments slaves etc. pag. 97 și la acest cuvânt falsificheză semnificațiunea, espunând numai înțelesul secundariu al cuvântului, și acésta o face cu evidentă tendința de a esoperă o etimologie slavă, precum se adeverește din semnificațiunea cuvintelor slave citate de dlui. Dl Cihac s'a putut incredință decă nu de alt unde, din dicționarele de Buda cumcă „isbênda“ înseamnă in înțeles primariu mai că eschisiv numai „ultio“, „vindicta“ lat., vengeance fr., rache germ., dar se vede cumcă acésta semnificațiune a cuvântului nu i-a venit la socotélă. Dl Cihac: Dict. etym. daco-romane, éléments slaves etc. pag. 90—97 combinéză la una și aceeași rădăcină cuvântul „dobênda“, „dobitoc“ și „isbênda“ făcându-le o astfel de o origină comună, aceea ce nu este cu puțință. După acésta derivéză dl Cihac cuvântul „isbênda“ dela paleoslov. „izbiti-izbada“: liberari, superesse lat.; befreit werden, úbrig sein germ. Dl Miklosich: Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum, Vindobonae 1862—65 pag. 240 unde tractéză despre „izbiti-izbada“ nu aduce in combinațiune și „isbênda“ românescă, dar in: Beiträge zur Lautlehre der rumunischen Dialecte, Wien 1882 vocalismus III pag. 23 imbinéză deja pe „dobêndi“ cu „isbendi“ și dicé că amêndoue ar fi de origină slovenescă. iklosich nu este

adeverată, pentru că forma și concep. al cuvântului stă in contra.

Dicționarul de Buda din 1825 derivéză cuvântul dela „bandeggiare“ ital., care înseamnă: „exiliare“ lat., dar înțelesul logie stă cu totul contra acestei etmologii. Dicționarul academiei române de Laurian și Massim din 1871 pune cuvântul „isbênda“ intre cuvintele străine din glosariu și spune că cuvântul este de origină slavică.

Noi credem cumcă cuvântul este de origină romană, din „exvindicare“ lat., pentru că in limba retoromană după Carisch: Wörterbuch der rhaeto-romanischen Sprache, Chur 1848, suplement pag. 55 aflăm „vingiar“ cu înțelesul de a) vindicare lat.; venger fr.; rächen germ.; și b) meritare lat.; meriter fr.; verdienen germ., va să dică aflăm la acest cuvânt reto-roman amêndoue semnificațiunile cuvântului românesc, și tot Carisch: Wörterbuch etc. pag. 181 ne spune, cumcă „vingiar“ se derivéză dela „vindicare“ lat. Apoi in limba spaniolă „vengar“ și in limba franceză „venger“ încă înseamnă: vindicare lat., rächen germ. In Porru: Nu dizionariu sardu-italianu, Casteddu 1832 pag. 561 aflăm „svengai“ pentru „vindicare“ lat., va să dică aflăm cuvântul lătinesc „vindicare“ compus cu prepusețiunea „s“ care este „ex=es=s“, ca in limba românescă. In Couzinié: Dictionnaire romano-castraise, Castres 1850 pag. 60 stă „benxa“ (cet. bendză) pentru: venger fr., rächen germ., va să dică aci aflăm și trecerea lui „v“ in „b“. Veđi mai de parte și Diez: Wörterbuch der romanischen Sprachen, Bonn 1853 pag. 368 sub „vingiare“.

Deci din „vindicare“ séu „vendicare“ lat. cu prepusețiunea „ex=es=s“ s'au format „exvindicare“ și „esvindicare“, apoi „svindicare“, „svendiare“, „svengiare“, „svengere“, „svendire“, „svengire“, in urmă prin trecerea lui „v“ in „b“ „esbendire“ de unde „isbêndire“. La acésta etimologie ne constringe cuvântul reto-roman „vingiar“, care concade in ambele sale semnificațiuni cu cuvântul românesc, și morfologia precum și fonologia cuvântului nu stă contra acestei etimologii.

(Va urmă.)

Simeon Manguia.

Doine din Ardeal.

— Din părțile Solnoc-Dobăca. —

X.

runță verde scrisă 'n prag.
Mi s'a dus cine mi-i d'ag
Dar de-a fi vr'un bine 'n țera,
Va vini la primăveră,
De va fi vre-o reutate,
Scrie-mi-a mândruțul carte:
Nu-mi-a scrie cu negrelă,
Că de-aceea-i multă 'n țéră,
Ci-mi-a scrie cu-argințel,
Că de acela-i puținel,
In mijloc
Pară de foc,
Pe mărgini cu herbénos
In tus-patru cornurele
Stropită cu lacrimile.

XI.

Dusu-i badea dus la móră,
Pice pētra sē-l omóră;
Dar de a fi sē fie-al meu,
Sē-l ferescă Dumneđu!

Culese de

Laura Veturia Mureșan.

SALON.

O vizită pe muntele Panoniei.

Petrecând véra trecută la un amic al meu din Iaurin (Raab-Győr), în ținutul Ungariei de dincolo de Dunăre, am întreprins în societatea aceluia vr'o câteva excursiuni în regiunea acea. Anume vizita noastră îndreptată la mănăstirea Benedictinilor de pe muntele Panoniei, séu după cum ȳice pe acolo la abația de Săn-Martin, și cea dela abația Premontreilor din Csorna, în comitatul Moșony: au fost pentru mine foarte instructive.

Despre mănăstirea Benedictinilor se ȳice, că e cea mai veche în Ungaria, fiind fundată la anul 882 și fiind că abatele acestei mănăstiri Astric a adus lui S. Stefan, primul rege unguresc, coróna de rege apostolic dela papa Sivestru II, la anul 1000.

Ordinul monachilor Benedictini e cel mai avut în totă Ungaria, el se ocupă cu instrucțiunea secundară. Ei susțin din averile lor mai multe gimnasii, între cari numai în regiunea de dincolo de Dunăre a Ungariei posed gimnasii bune în: Iaurin (Győr), Strigoniu (Granztergom), Kőszeg (Güns), Șopron (Oedenburg), Păpa și unul în Komárom (Komorn) pe ȳermurul stâng al Dunării. Póte că și pe alte locuri mai au gimnasii, cari însă mie nu-mi sânt cunoscute.

În genere catolicismul în ținutul acela e foarte puternic, ceea ce se dovedește și prin avutele episcopii catolice din: Iaurin, Alba-regală, Veszprém, Cinci-biserici (Pécs-Fünfkirchen) și din Sabaria (Szombathely-Steinamanger); apoi prin numeroasele orduri monachale asemenea proveđute cu averi mari, precum numiții Benedictini, apoi Premontreii și Cistercensii, cari toți posed gimnasii proprii în deosebite orașe. Așa susțin, afară de cele numite ale Benedictinilor, Premontreii gimnasiu în Sabaria, în Oradea-mare și în Cașau. Un gimnasiu bun au Cistercensii în Cinci-biserici și póte că și pe aiurea, unde nu-mi e cunoscut. Pe cel din Pécs l'am văđut la a. 1880.

Afară de aceste orduri monachale, mai sânt și altele, cari se ocupă cu instrucțiunea elementară, precum sânt Franciscanii și călugărițele, cari susțin școle de fete. Ci se ne întórcem de unde am plecat, la Iaurin!

La 6 august eră o ȳi senină și frumoasă, și de óre-ce căldura eră mare, noi, amicul meu și eu, plecaserăm cu o trasură închiriată, care în doué óre, dela 7 până la 9 a. m. ne-a și dus la ȳinta dorinții noastre, la Săn-Martin. Direcțiunea drumului ducea spre méđăđi, avénd de stânga un șes întins fără mărgini, ér de dreapta la o distanță anumită mergea paralel cu drumul nostru un deal, care nu se finise nici la Săn-Martin, unde noi ne oprirăm.

Érá pe cóstele și pe spinarea delului din dreapta noastră se înșiră lâng' olaltă vii și grădini de pometuri dela mai multe comune aședate în vale. Dela amicul meu am aflat, că piața Iaurinului în mare parte de pe ici se provede cu tot feliul de póme. Véra însă adese ori vin pilărițele din Viena, le cumperă cu rădicata și le transportéză cu năile de vapor pe Dunăre în sus la Viena.

Drumul înse, pe care cam a silă înaintă trăsura noastră, eră așterut cu năsip mărunt, în care se înnecau rótele căruței noastre, ca prin tină, de unde m'am convins, că nici pe acolo nu-s mai bune drumurile comitatense, decât pe la noi!

Ci mi-a atras atențiunea latifundiile cele mari, ce se întindeau pe lângă drum, despre cari am aflat, că aparțin tóte abației Săn-Martin și se ȳin de cutare pustă; căci tóta proprietatea de pământ e împărțită în așa numite puste, de câte 8—12 mii de jugere de pământ. Pustele sânt împărțite în table mari (ogrăđi — lanuri), ce sânt înconjurate de acăți săđiți în rénd pe mărgine. Fie-care pustă se administréză de câte un inspector.

Asemenea se umbresc și drumurile în mari distanțe de acății săđiți de a lungul drumului pe ambe părțile.

Când e timpul frumos, se zăresce Abația Săn-Martin și din Iaurin, acum apropiându-ne ea devine tot mai mare dinaintea ochilor. Ea zace pe vârful unui dél solitar de 1000—1500 urme, care numai în partea răsăritenă descinde în niște proeminente, ce în depărtare scad până ce se pierd în șesul mare.

Pe cósta apusénă a delului panonic și la pólele lui spre méđăđi este aședat orașelul Săn-Martin.

Tóte laturile delului sânt săđite cu vii și cu grădini de póme, apoi cu parcuri și tufe și arbori, tóte aparțin mănăstirii.

Ci pe dél sue trăsura pe o cale spirală, însă pieđisă care e bine conservată, până în curtea Abației, unde se ridică dinaintea ochilor noștri frumosul edificiu cu doué etagie și parter. Colóna principală a edificului merge dela apus spre răsărit; la colțul răsăritén însă se întórcé în unghiu drept spre nord despărțéméntul bibliotecii. Paralel cu acesta, tot în legătură cu colóna principală, însă despărțit de bibliotecă printr'un intermediar — este biserica Abației, despre care mai târđiu. Érá urméză un spaț intermediar, după care paralel cu biserica este a treia proeminință de edificiu, care în etagiul prim servește de locuință abatelui primar.

Curtea principală însă se află în partea apusénă a edificului și se mărginesce spre răsărit de aripa edificiului cu locuința abatelui, érá spre méđăđi cu o parte din colóna principală și cu pórtă; spre apus și spre méđă-nópte fiind închisă cu ziduri mici, ca de ici se se póta gustă privelisea în depărtare spre nord și spre vest.

Ci se intrăm în mănăstire!

Doi servitori se ivesc îndată după oprirea trăsुरei, ne iau vestmintele și le duc într'o cameră. Érá pivnicerul mănăstirii, Reverendisimul pater, ne întimpină în ușa ambitelui, predă căráușului nostru un bilet cu care în hotel capétă gratis mâncare și beutură pentru sine și cele de trebuiélă pentru cai; pe noi însă ne conduce în camera sa, unde după formalitățile de cunoscință, fiind adecă eu prezentat prin amicul meu, care altcum eră bine cunoscut aci, ne servi cu câte un păhăruț de licher de nucă.

Aci e locul se spunem, că la mănăstirea Benedictinilor se ospétă ori și cine merge, și se și perondeză acolo o mulțime de călători și locuitori din apropiere, în decursul anului.

După puțină convorbire furém conduși în camera de bucate, unde văđui provisiuni de tot feliul, decocturi, dulcețuri, lichoruri, óue, lapte, fărini, tóte în evanturi mari.

De ici grăbirăm la vicariul mănăstirii, care locuiesce în etagiul prim și care ne primi cu nespusă bucurie, de órece amicul meu eră cunoscut cu densusul din copilărie.

Bétrănul vicariu, un septuagenar, al cărui cap și mâni tremurau mereu, avea de locuință doué camere. În cea de întei eră mésa de scris și doué stelagiuri cu cărți, un canapeu și vr'o câteva scaune, în cea de a doua erau mobile mai alese.

Aici am ședut ca o órá, căci eram propriamente

ospetii bătrânului, care ne și servi cu cibucuri și cu tun ales, apoi cu țigări. Pe când amicul meu întreținea cu bătrânul un discurs despre cunoscuți și amici de ai lor, eu cercetai cu privirea cărțile de pe stelagiuri. Eră reprezentată literatura clasică franceză, italiană, germană și magiară, lângă care mai adăuge și pe cea teologică, cu deosebire în limba latină, germană și franceză.

Bătrânul cunoscuse limbile acestea bine și-mi spusese, că în tinerețe âmblyase prin Francia, Germania și Italia.

Ne grăbirăm, să vedem biblioteca cea renumită a mănăstirii, deci furăm conduși mai înainte la o vizită de etichetă la prior, și după aceea în

biblioteca.

Bibliotecarul, dl Ciprian, fost director gimnazial în Comarom, ne conduse și ne esplică în grabă tot ce eră de interes. Din convorbirile noastre cu dlui însă ne am convins, că Ciprian eră un bărbat plin de afabilitate și de erudițiune, dar și altcum eră densus om între 35—40 de ani.

Situațiunea esternă a edificiului de bibliotecă în colțul răsăriten al mănăstirii ni e cunoscută pe din afară; intrând însă în lăuntru, te cugeți într'o biserică mare catedrală. Interiorul constă din o naie mare și din doue năi laterale mai înguste. La anumită înălțime pe pereții naiei principale proeminază galeria giur impregiur, care e rădămată pe colonne mari de marmoră. Padimentul e pardosit cu lespedi mari cvadractice asemenea de marmor. Doue rënduri de ferești luminează atât naia, cât și galeriile.

Stelagiurile încărcate cu cărți sânt rădămate pe pereți giur-impregiur până sub galerii, precum și pe pereții galeriilor în sus, încât atât în parter, cât și în etajul galeriilor numai cu scări poți ajunge toate cărțile. Afară de stelagiurile descrise parietali, mai sânt în naia mare și unele solitari, la cari poți ajunge de toate părțile. Toate stelagiurile sânt acoperite cu o gratie de drot, ca să se nu se pótă fură cărțile. După suprascripțiuni se vede, că Sânta Scriptură și Istoria sânt mai bine reprezentate.

Contemplațiunea acestei biblioteci grandioase, face asupra omului o impresiune profundă plină de respect cătră palatul acesta vechiu al muselor!

Nici timpul unei scurte vizite nu ne-au iertat, dar nici scopul nostru n'a fost de a cercetă după cuprinsul acelor cărți, deci despre cuprins nu putem vorbi. Atât amintim, că bibliotecariul din bunavoința sa ne-a arătat o carte scrisă cu litere gotice foarte mărunte, cu inițiale latine și ici-colé cu vignete colorite foarte frumoase, densus disé că e din seclul XI. Ne-a mai arătat cărți legate cu piele de căne și de porc, și laudă pielea de căne, că ar fi mai trainică decât cea de porc.

În naia laterală răsăritenă eră o galerie de icône, parte biblice, parte profane. Între ceste din urmă ne atrase atențiunea o icônă, în care un om ședea cu picioarele desculțe și ținea tâlpile rădicate, ca și când ar vré să se încăldescă la sóre. Decă ne uităm din partea stângă la icônă, se parea că picioarele omului sânt întorse spre noi; ér decă ne întorceam spre dreapta, și de acolo se parea că omul e întors spre noi!

Pe galeria dela apus erau niște almarie cu o mulțime de obiecte antice, pinteni, săbii și alte bucăți de armatură, apoi o colecțiune numismatică, în care ne spunea bibliotecariul, că sânt reprezentați toți banii de sub principii Transilvaniei. O catenă cioplită din lemn așa, cât zalele eră din câte o bucată întrégă, neimbinată.

În fine tot pe galeria asta mi-a dat ochii de suprascripțiunea „Romana”; erau doue stelage cu cărți. Ci chiamându-ne clopoțelul de prând, n'am putut vedé nici una. Bibliotecariul ne-a spus, că numai 6000 fl. se

dau pe an spre întregirea bibliotecii; asemenea mărturisii, că nici densus nu scie câte cărți se află aci, nici cum le chiamă pe toate, de orece nu există index complet.

Prândul.

De orece între ospetii zilei erau și dame, mesă s'au tins într'o sală mare numită a „prelaturei”. Adă am avut ocasiunea de a vedé pe mai mulți dintre monachi benedictini. Eră o mesă lungă, în fruntea căreia se puse priorul, de-a dreapta și de-a stânga lui urmare de alungul mesei ospetii. Eram atunci ospetii vr'o 10 persoane, domni și dame. După acestia urmau monachi bătrâni și în fine niște profesori monachi tineri. Eră vâcățiune, așa dar studenți tineri nu erau; séu de-ar fi fost, au prândit într'alt loc.

Mesa eră acoperită cu vase pline de pome și cu cofituri, apoi cu vr'o trei specii de vinuri de mesă și cu apă minerală de Suliguli.

Cinci plese de mâncări s'a servit, în fine pome, cafea neagră și țigări. La a doua plésă de mâncare priorul rădică un pocal de vin în onórea ospetilor, pe cari cu numele i aminti în toastul seu, ca și când ar vré să-i prezente înaintea societății.

Din partea ospetilor s'a sculat un jude de tribunal și a mulțamit în numele ospetilor. Alte toasturi nu s'a ținut.

După mesă se grupară ómenii și conversară după plac. Eu alăturându-me de un profesor de teologie tiner întrebai și aflai, că în Sânt-Martin se află curs filosofic și teologic, în care se primesc tineri ce vreau să intre în tagma Benedictinilor, ca sucrescētie nouă. Filosofii după ce absolvéză aci, mai ascultă un an universitatea și fac doctorat, după aceea se trimit pe un an în străinătate; ér rentorcēndu-se acasă se aplică ca profesori la gimnasiile proprie. Profesorii bătrâni se retrag în abație și pórta aci rang de canonici. Tótă susținētia o primesc tinerii studiosi dela abație. Există acolo și clasa 7 și 8 gimnazială, în cari se primesc tineri mai săraci, cari absolvând aci se duc la Jaurin și depun examenul de maturitate în gimnasiul complet al lor. Contingentul tinerilor studiosi din Sânt-Martin e 50—60 pe an.

De orece fântâni cu apă în Sânt-Martin nu sânt, tot cvantul de apă se mână în sus cu mașineria pe țevi suterane. Se află la piciorul delului spre mēdănopte o fântână mare, peste care e clădită o casă; acolo este o mașinarie rotătoare, care mână apa. În tótă ziua mână un bivol mașina în timp de doue ore, când e spalatură mare în mănăstire mână bivoul 3—4 ore. Pe tótă óra se sue 70—80 de hectolitru de apă.

Biserica.

După prând furăm conduși și în biserică.

Pe doue ușii poți intră în biserică, pe pórta mare, care se deschide sub turn, și pe o ușă laterală, ce se deschide în päretele apusen; ambe aceste portale sânt rădămate pe colonne de marmoră. Naia bisericei se împarte în trei terase, una sub corul cu organele, a doua cea mai mare cuprinde mijlocul, și a treia pe care se află altariul principal, la care te sui pe vr'o 10 trepte. De ambe lăturile dinaintea altarului sânt aședate stranele monachilor bătrâni și tronul abatelui. Bătrânii au rang de canonici.

De pe terasa mijlocie înaintând pe lângă treptele ce sue la altarul principal, scobori 3 trepte și te afii sub altariul principal. Aci este un spațiu cvadratic destul de larg, în care se află un altar, cu inscripțiunea „altar privilegiat”. Întrebând de însemnătatea acestor cuvinte, mi s'a spus, că aci se cetesc misse pentru om și ce poftesc particularii, pentru morboși, de tótă speșia, pentru dușmani etc. Tot aci se află o feréstă orbă în pärete, cupțușită cu marmoră, despre care se pre-

supune a fi scaunul S. Stefan. Despre acesta ni s'a spus, că cu ocaziunea nedeilor se îndesă muerile, care se şedă aci, pentru că cred, că se vindecă de ori şi ce morb, cu deosebire de durere de spinare. Ciceronele nostru însă eră de credinţă contrarie, că adecă şi de nu e cineva morbos, devine seşend pe piétra rece, fiind inferbintat.

Bolta bisericii este rotundă, ci are nişte arcuiri proeminente, cari ajungend la păreţii verticali se isprăvesc, ci fie-care capét de arc se finesce cu figura capului a unuia dintre abaţii acestei mănăstirii. Păreţii sânt albi. Ci in păreţi se află afundături, in cari sânt aşedate icône scumpe. Asemenea şi pe fereşti sânt zugrăviţi sânti pe sticlă.

Ioan Lazarici.

Incercarea clopotului.

— Veđi ilustraţiunea de pe pagina 505. —

Clopotul este un factor important in viaţa dela sate. Clopotul mare cu ton frumos este o fală a şi ori cărui sat.

Ilustraţiunea din nr. presinte infăţişeză momentul, când se încercă tonul clopotului. Părintele preot e musicant, ş-a adus de acasă violina şi astfel încercă sunetul.

Un tablou, cu mai multe figuri, tóte caracteristice şi espresive in asemene momente.

I. H.

C e e n o u p

Sciri personale. *Rds. D. Artemiu Şarcadi*, archidiacon onorar al diecesei oradane şi subinspector şcolar al comitatului Biharia, fu numit canonic gr. c. la catedrala din Oradea-mare. — *Dl general Barozzi* represintă România la congresul geodesic din Roma. — *Dl Mihaiu cav. de Trapsa*, pân'acuma colonel in armata comună, a fost inaintat la postul de director de artilerie in corpul 12. — *Dna Sofia Vlad n. Radulescu* din Lugos este numită institutore la Asilul Elena Dómna din Bucuresci. — *Dl Gavril Kiss*, profesor la şcola reală superioară din Budapesta, român din Ugocia, fu numit profesor de limba română la şcola comercială din Budapesta, unde s'a introdus propunerea limbilor orientali: turcescă, română şi sərbă.

Hymen. O căsătorie din lumea artistică română. *Dl Constantin I. Notara*, artist dramatic la teatrul Naţional din Bucuresci, s'a cununat in săptămâna trecută cu dşóra Maria Amalia Velner, artistă dramatică la acelaş teatru.

Dl V. Alecsandri ţinú vineri la 14/26 oct., după mieđăđi la 3 ore, o conferinţă literariă in sala Ateneului din Bucuresci. Cu asta ocaziune ilustrul nostru poet ceti „Fântâna Blandusia“, noua sa comedie in versuri şi in 3 acte. Conferinţa s'a dat in folosul poetului Eminescu, lovit de curénd de o bôlá crudă, precum anunţiasem şi noi.

„**Telegraful Român**“, sub impresiunea responsurilor Maj. Sale către mitropolii români la Seghedin, a publicat un articol sub titlul „Resplată“. In nr. următor Esc. Sa mitropolitul Miron Romanul a desaprobat articolul, urmarea fu, că redactorul dl Nicolae Cristea s'a retras şi comisiunea administrativă a tipografiei archidiececane a incredinţat redacţiunea provisoriu dlui Matei Voilean. In urmarea acesteia inteliginţa română din Sibiu şi din giur au făcut duminica trecută sêra la 8 ôre destituitului redactor o imposantă serenadă cu torţe, cu care ocaziune dl Petru Băncila din Reşinari a rostit un cuvânt de aderinţă, la care dl Cristea a respuns adânc emoţionat.

Asociaţiunea transilvană s'a mutat in casa-i proprie. Până acuma Asociaţiunea s'a adăpostit cu preţ forte moderat in localul consistoriului archidiececane. Comitetul a votat in prima sa şedinţă din localitatea nouă mulţămită consistoriului. Totodată, a luat primii paşi, ca — in urmarea concludului adunării generale din Braşov — se se pótă incepe adaptarea casei pentru o şcolă superioară de fete cu internat, şi anume: a cerut magistratului se delătureze zidul oraşului şi ridicătura de pământ din dosul casei Asociaţiunii, şi se statoréscă linia de zidire.

La Timişóra concertul reuniunii române de lectură se va ţine in 11 novembre st. n. Pregătirile s'au inceput deja, diletanţii studieză. La concert va cântă şi cunoscutul nostru baritonist dl N. Popovici din Caransebeş. Profesorul de musică, dl Kárász, a compus pentru ocaziunea acésta şi o piesă de salon din motive de arii populare române.

Serbare in Iaşi. Sâmbéta trecută se celebră in Iaşi aniversarea asasinării Domnului Grigore Ghica şi a perderii Bucovinei. Un serviciu divin se oficiă la Mitropolie şi se făcú o procesiune in faţa bustului patriotului Domn, care este rădicat pe piaţa Beilicului in chiar locul unde eră casa in care s'a comis odioasa crimă. La acésta serbare luară parte tóte şcoléle din Iaşi, consiliul municipal et.

La Beiuş Societatea de lectură a tinerimei studiose dela gimnasiu s'a constituit, sub conducerea dlui profesor Vasiliu Stefanica, in următorul mod: notar al corespundinţelor s'a ales Nicolae Stefan Pop, notar al şedinţelor Aurel C. Popoviciu, vice-notar George Pap, secretar Alesandru Fărcaş, controlor George Mihalca, redactor al foii Societăţii „Aurora“ Inocente Bogdan, toţi stud. de VIII cl.; cassar Gavril Cosma, bibliotecar Augustin Paul, archivar Valerian Magdulescu.

Escursiune archeologică in Dobrogea. Dl Gr. G. Tocilescu, directorul Museului de anticitaţi din Bucuresci, a făcut la finele lui august o escursiune archeologică in Dobrogea, despre care a făcut un raport dlui ministru al instrucţiunii. Din acest raport vedem, că dsa a intreprins săpături in cimitirul turcesc al satului părăsit Mizalie şi a găsit noue bas-reliefuri, precum şi 10 petri cu ornamente diferite. La Cocargea, in altarul bisericiei a găsit servind ca pristol o petró cu inscripţiune de pe timpul împératului Marc Antoniu.

Călindarul lui Păcala. Acesta va fi titlul călindarului umoristic, care va apăre pentru anul viitor 1884 in editura „Familiei“ in Oradea-mare. Călindarul acesta va fi o continuare a celui apărut pentru anul curent cu numirea „Catastihul Dracului“, dar va avé un format mai mare, şi va cuprinde şi tégururile, precum şi scara de timbre. Tecstul va fi intercalat de vr'o 30 de ilustraţiuni umoristice. Preţul remâne tot acelaş, 40 cr.; după 10 esemplare se dá al 11-le ca rabat. Doritorii de a-l avé se se adreseze la administraţiunea foii noastre, căci călindarul se află deja sub tipariu.

Mulţămită publică. Subscrisul me aflu indemnat cu adâncă mişcare spirituală a aduce mulţămită publică innaltelor şi disinselor persóne, cari la apelul meu — s'au grăbit a sprigini fatigiósa şi costisitórea mea intreprimdere — şi prin acésta mi-a inlesnit punerea sub tipariu şi edarea „Micului Abecedariu“. 1) Ilustritaţi Sale, pré bunului nostru părinte episcop al Aradului Ioan Meţian, pentru un ajutor in bani gata de 100 fl. v. a., fără de acésta Ilustritatea Sa, s'au indurat pré graţios a suportă spelele pentru desemnarea şi gravarea in lemn a figurilor şi icónelor „Micului Abecedariu“ care va fi constat altă 100 fl. póte şi mai mult. 2) H. Sale, Domnilor Mocionesci, Alesandru şi Eugeniu, proprietari mari in Căpălnaş, cari au binevoit a comandă 150 esemplare din „Micul Abecedariu“. 3) Binemerita-

tului Domn Vasiliu Sarkady, notariu in Crişciur, comitatul Biăorului, carele a comandat pentru şcolile din notariatul dsale 90 table de părete şi 50 esemplare manual pentru şcolari. 4) Domnului David P. Simon, comerciant in Lipova, cu 100 esemplare. Lipova la 1/13 oct. 1883. *Ioan Tuducescu.*

Patru domnişore au izbutit la esamenele de bacalaureat ce s'au ţinut la Bucuresci. Acele sînt dşorele Conta, Ecatarina Panaitescu, Chernbach şi M. Panaitescu.

Podul peste Dunăre la Cernavodă nu se va face in curînd, căci dintre concurenţi nici unul n'a intrunit o lucrare care s' se pôtă premia. Aşă dară se va publica un concurs nou, care dóră va avé un succes mai bun.

Congresul geodesic la Roma s'a intrunit la 15 octombrie. Obiectul principal al discusiunilor congresului are s' fie ficsarea unui singur meridian şi prin urmare stabilirea unui singur cés internaţional. Lipsa de unitate de până acum in meridian n'a permis s' se otărăscă lungimea gradelor, de vreme ce fie care ţeră alegea pentru calculele sale un alt punct de plecare. — Tot astfel se pôte dice şi despre ora internaţională, care este in cea mai strînsă legătură cu ficsarea meridianului. Relaţiunile internaţionale devin din ce in ce mai mari şi ficsarea unei unităţi de timp este o urgente cerinţă a prezentului, nu numai din punctul de vedere teoretic, ci şi practic. Dēcă dar congresul geodesic va reuşi a ajunge la acest scop, atunci otăririle lui vor avé o mare insemnătate şi pentru acele cercuri, care de ordinar nu voiesc s' intre pe tărîmul sciinţific.

Dreptul de vot al femeilor. Partisanii teoriei emancipării femeilor vor inregistră cu bucurie faptul, dice „Fremdenblatt“, că noua lege austriacă pentru industrie proclamă dreptul de vot al femeilor pe tărîmul industriei. Femeile vèduve s'eu urmaşe de drept ale bărbaţilor lor, avînd o industrie ôre-care, au aceleaşi drepturi ca şi bărbaţii in tôte otăririle luate de societatea acelei industriei. De fapt, cu ocaziunea noilor alegeri de preşedinte, au votat şi femeile pentru candidatul ce le-a convenit. Nu este insé prevèdut dēcă femeile au şi ele dreptul d'a fi alese preşedinte. Tribunalul comercial din Viena se va ocupa in curînd şi cu rezolvarea acestei cestiuni.

Arestare de fete. La o perchisiţiune domiciliară din Varşovia ce s'a făcut la un institut de fete din inalta societate, s'au găsit diare şi alte scrieri cu tendinţe nihiliste, şi fură arestate pe lângă institutóre, dşóra Jentys, şi o mulţime de fete din institut. Acest institut a fost fundat de căţiva ani de principele Leuchtenberg in onóra memoriei repausatei împărătese Maria, al cărei nume il şi pörtă. Chiar din astă cauză institutul Maria se bucură necontentit de bună voinţa familiei imperiale şi a nobilimii ruse, care ducea fetele ei in acest institut, şi prin cercurile guvernamentale se credea, că are in el un factor puternic pentru rusificarea nobilimii polone. Totuşi acésta nobilime nu ducea, mai cu deosebire in acesti din urmă ani, fetele ei in institutul Maria, mai ales că moralitatea şcolăriţelor din el nu eră tocmai mai pe sus de ori-ce bănuielă. Pe timpul carnevalului, directóra institutului dete baluri la cari fură invitaţi de preferinţă oficerii din regimentul gardei ce garnisonéză in Varşovia. Şi afară de acésta se părea, că esistă o comunicaţiune intinsă intre oficeri şi fete, favorisată de vecinătatea locuinţei oficerilor cu institutul. Institutóra Jentys, fu arestată când rădică dela poştă un pachet de scrieri nihiliste ce-i fu

sese trămis din Elveţia pe adresa sa. Ea fu adusă apoi la institut, care fu indată impresurat de o companie de soldaţi. Procurorele din Varşovia procedă la o perchisiţiune amenunţită şi ei se secuestră un număr mare de scrieri şi foi volante nihiliste, precum şi documente fôrte seriose. Se dovedi că opt fete erau atât de compromise, in cât se dispuse şi arestarea lor.

Necrológa. *Sigismund Borlea*, fost deputat in camera Ungariei, cunoscut ca umorist sub numele Teica Ilie din „Gura Satului“ redactată de Iosif Vulcan, a in-cetat din vieţă in Baia-de-Criş, in etate de 55 ani. — *Lia Brătian*, fiica cea mai mare a dlui Dumitru Brătian, a murit la Bucurăsci in 3/15 octombrie in vèrstă de 16 ani.

L o g o g r i f

de Georgina Fr. Popa.

Din următórele silabe s' se formeze 13 cuvinte ale căror litere iniţiale cetite de sus in jos dau numele unui mare bărbat de pie memorie pentru toţi Români, ér literile finale cetite de jos in sus dau pe vèrul susnumitului asemenea de pie memorie pentru noi.

ul, graf, io, ri, piu, pa, reth, le, go, al, al, mos, pa, pii, ri, iod, sifu, u, a, in, do, fon, na, viti, nal, so, za, ra, ris, di.

1) Un domnitor presentă. 2) O cast a evreilor. 3) Un profet. 4) Erou din cruciata primă. 5) Un element chimic. 6) Un rege. 7) Opid in Palestina. 8) Nume bărbătesc. 9) Un semn in scriere. 10) Nişte munţi. 11) O capitală. 12) O colóre vènèţie. 13) Un despărţemînt in Elveţia.

Terminul de deslegare e 5 novembre. Ca totdeuna şi de astă-dată se va sorti o carte intre deslegători.

Deslegarea ghiciturei de puncte din nr. 36 :

		1	V	1		
		2	B	e	y	2
1	M	i	n	h	o	3
V	e	n	e	t	i	a
6	A	e	t	n	a	4
		5	V	i	n	5
		6	a	6		

Deslegare bună n'am primit dela nimene.

Călindarul săptămânei.

Điua sept.	st. v.	st. n.	Numele sântilor şi sèrbătorile.	Sórele resare	Sórele apune
Duminecă	16	28	Mart. Longin	6 33	4 58
Luni	17	29	Prof. Osie	6 34	4 54
Marţi	18	30	Ap. Luca Evang.	6 36	4 53
Mercuri	19	31	Prof. Ion	6 38	4 51
Joi	20	1	Mart. Artemie.	6 39	4 50
Vineri	21	2	Cuv. Ilarion.	6 41	4 49
Sâmbetă	22	3	Păr. Averkie.	6 43	4 46

Proprietar, redactor respunđător şi editor : IOSIF VULCAN.

Cu tipariul lui Eugeniu Hollósy in Oradea-mare. Strada principală.